

ponit, quod hoc est causa gratiæ, illa non erant. Materia igitur, forma, et Minister Sacramenti Matrimonii ex Tridentino Concilio eadem sunt, quæ erant in Matrimonii veterum, quæ Sacramenta non erant. Ritus enim ex materia et forma constat. At in illis certum est, non fuisse de essentia Matrimonii verba aliqua a Sacerdote pronuntiata: non igitur ejusmodi verba sunt de essentia Sacramenti Matrimonii, etiam apud Christianos.

Præterea idem Concilium Trident. in eodem loco anathema dicit iis, qui negant, Matrimonia clandestina, antequam ab Ecclesia irritarentur, fuisse vera et rata. Porro secundum usum loquendi sacrorum canonum illa Matrimonia dicuntur vera et rata, quæ non solum sunt contractus civiles, sed etiam Sacramenta Religionis. Nam cap. Quanto, de divort. Innocentius III. docet, Matrimonia infidelium esse vera, sed non rata, quia non sunt Sacramenta: contra vero, Matrimonia fidelium esse vera, et rata, quia Sacramenta sunt. Dicuntur autem Matrimonia, quæ Sacramenta non sunt, non esse rata, quia non habent illam omnimodam insolubilitatem, quam habentia quæ Sacramenta sunt. Quare cum Concilium Tridentinum Matrimonia clandestina, vera et rata fuisse declaraverit certe negari non potest, quin etiam Sacramenta fuisse declaraverit.

Habemus igitur, Concilia duo Œcumenica quæ de hoc Sacramento ex professo tractaverunt, non modo non tradidisse novam formam, et Ministrum hujus Sacramenti, sed etiam præcipue docuisse, non esse querenda alia præter ea, quæ in contractu legitimi conjugii inveniuntur.

Secundo probatur ex communi consensu Theologorum. Nam in primis Hugo de S. Victore lib. II. de Sacramentis par. 41 cap. 3. aperte dicit, sacramentum Matrimonii perfici, cum consensus utriusque conjugis exprimitur.

S. Thomas in 1. dist. 26. q. 2. art. 1. ad 1. clarissime docet, formam sacramenti Matrimonii esse verba conjugum; ex quo idem Doctor colligit, Sacerdotis benedictionem non esse de essentia Matrimonii. Et dist. 28. q. unica art. 3. dicit, clandestina Matrimonia esse vera Sacramenta, etiamsi nullus adsit minister ecclesiasticus: quia in clandestinis inveniuntur omnia quæ sunt de essentia hujus sacramenti. Atque hoc idem ceteri omnes docent: nam idem Canus fatetur esse hanc opinionem communem scholarum.

Et Dominicus a Soto, qui paulo ante libros

suos in quartum sententiarum edidit, quam sua loca Theologica ediderit Canus, affirmat in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 3. suo tempore non defuisse aliquos, qui disputare inciperent formam essentiali Sacramenti Matrimonii esse illa verba Sacerdotis: «Ego vos conjugo»; sed tamen nullum adhuc fuisse, qui eam sententiam scriptis mandare ausus fuisset.

Ex quo intelligimus, Cani opinionem esse omnino singularem, et novam: ex quo rursus efficitur, aut Cani opinionem falsam esse, aut certe totam Ecclesiam in re gravissima multis sæculis errasse. Nam si Cani opinio vera esset, errasset Theologi omnes, qui debebant Matrimonia clandestina, et alia sine ministro ecclesiastico celebrata, ut vera Sacramenta habenda, ac veneranda esse. Errantibus autem Theologis, errasset etiam Parochi et Episcopi, et ipsorum populi: iudicium enim Theologorum in rebus sacris, Pastores ut plurimum sequi solent. Imo Canus ipse, loco notato affirmat, Concilium Florentinum nihil de materia, et forma hujus Sacramenti definire voluisse, quia nihil de ea re a Theologis definitum inveniēbat. Quod si Concilia œcumenica, iudicia communia Scholarum sequuntur, quanto magis privatim singuli Pastores id facient? Id ergo absurdum sequitur ex opinione Cani, ut multis jam sæculis contractus mere civilis pro Sacramento Dei falso in Ecclesia Catholica habitus sit.

Quod vero ille dicit, Theologos nihil certi de Matrimonii Sacramento scribere, in variis opinionibus discedere, et questionem istam ex professo non tractasse, nihil ejus causam juvare potest. Theologi enim, etiamsi de materia sacramenti hujus diversas opiniones sequantur, tamen de forma, et de ministro nulla apud eos dissensio est, et ideo questionem ex professo non instituit, sed simpliciter affirmant in eodem veritas habet, quia res ista semper in Ecclesia certissima fuit, neque venit in mentem ulli, ut id in controversiam revocaret.

Tertio probatur ratione. Aut Matrimonia inter legitimas personas, easque Christianas, sine nova illa forma a Sacerdote prolata, continent vinculum insolubile unius cum una, vel non continent.

Si continent, ergo sunt vera novæ legis sacramenta, nam illud vinculum est res sacramenti, ut Augustinus docet, lib. de bono conjugali, cap. 7. et illa est causa, cur Matrimonia infidelium etiam legitima et con-

summata solvi possint per conversionem alterius conjugis I Coriath. VII. quia nimirum non sunt sacramenta. Itaque illud vinculum omnino insolubile, est res supernaturalis, et sacramenti divini effectus: quocirca ubi ille est, ibi etiam sacramentum necessario esse debet.

Si vero non continent illud vinculum, ergo solvi possunt, saltem in aliquo casu, veterum Ecclesia dispensatione; et multæ etiam uxores duci possunt a Christianis modo sine benedictione sacerdotali ducantur. Nam si vinculum unius cum una insolubile ex Sacramento nascitur, et hic nullum est sacramentum, quid prohibet ista Matrimonia multiplicari, vel solvi? At inauditum est in Ecclesia catholica, ut legitime contracta, et consummata Matrimonia per nullum dispensationem salvantur, aut multiplicentur, etiamsi absque ullo ministerio Sacerdotum celebrata sint. Imo Concilium Tridentinum sess. 24. in decreto de Matrimonii clandestinis, ea de causa inhabiles fecit homines Christianos ad ea Matrimonia contrahenda, quia iudicabat non posse illa ratione dissolvi Matrimonia, quamvis clandestina, si legitime contraherentur: et tamen videbat expedire omnino, ut ejusmodi Matrimonia vel non fierent, vel facta dirimerentur.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta cani.

Jam ad Cani argumenta respondeamus. Prima objectio: «Non potest ex Scriptura, vel traditione probari, Matrimonium profane contractum sine Ministro ecclesiastico, esse sacramentum: ergo si Matrimonium revera sacramentum est, oportet illud præter civilem contractum, habere formam aliquam sacram. et ministrum ecclesiasticum.»

Respondeo: Scriptura, et traditio neque Matrimonium profane contractum, neque Matrimonium cum forma sacra a ministro ecclesiastico pronuntiata, docent esse sacramentum, sed generatim solum loquuntur, ac Matrimonium Christianorum sacramentum esse testantur: nusquam enim in Scriptura, aut etiam in Concilio ullo, aut

sacro Doctore invenietur Canus, formam sacramenti Matrimonii esse verba sacra, quæ a Sacerdote pronuntiatur. Quare si argumentum aliquid probaret, probaret nullum esse Matrimonii sacramentum, aut, certe non posse hoc sacramentum ex divina Scriptura, vel traditione defendi. Sed nihil horum probat; nam Concilia, et Patres Scripturam divinam, quæ de Sacramento Matrimonii loquitur, semper intellexerunt de ipso contractu civili Matrimonii, quatenus a Christo per additionem gratiæ ad sacramenti dignitatem effectus, et translatus fuit.

Secunda objectio: «In Concilio Florentino definitum est, omnia Sacramenta rebus, et verbis constare. In Matrimonio profane contracto sine ministro ecclesiastico, sæpe nulla sunt verba, sed soli natus, aut litteræ, aut ipsa copula conjugalis; non igitur tale Matrimonium sacramentum esse potest. Quod si quis respondeat, natus, et litteras, et copulam, vicem verborum gerere, contra objici potest, eadem ratione, probari posse licere Sacerdoti nullo nutibus absolvere, aut Episcopo nullo nutibus Ordines sacros conferre. Et præterea absurdissimum esse videtur, ut copula vicem supplet forme sacramentalis, et in ea Spiritus sanctus non adsit, ut habetur cap. Conuubia, 32, quæst. 2.»

Respondeo, in Concilio Florentino per verba, quæ ad omnia sacramenta requiruntur, intelligi non solum verba proprie dicta, sed etiam ea signa, quæ vicem verborum gerunt. Nam ideo idem Concilium, cum singula sacramenta sigillatim exponeret, non dixit, in Matrimonio necessario verba requiri; sed ait regulariter verba conjugum adhiberi. Addit vero illud (*Regulariter*) quia nunquam nutus adhibentur, qui locum verborum teneant.

Neque iniustatum est, aut præter Scripturæ divinæ morem, ut per nutus homines loqui dicantur, et proinde nutus verborum vicem teneant. Nam Joan. XIII: *Inquit Simon Petrus Joanni, et dixit (1)*, quem locum enarrans Augustinus, scribit, Petrum ianendo dixisse, et ipsos nutus a divina Scriptura verba appellari.

Ad ea quæ Canus objicit de Sacramento Penitentiae, et Ordinationis, respondeo, magnum esse discrimen inter ea sacramenta, et Matrimonium. Sacramentum enim Peni-

(1) Joan. XIII, 24.

tenſiæ habet formam iudicii : in iudicio autem ex tribunali ſententiã pronuntianda eſt : neque unquam eſt auditum, ut iudex mutus conſtitueretur. Præterea debet Sacerdos confidenter audire, examinare, ſigna Pœnitentiæ in ipſo cernere, propoſitum non peccandi, et pro præteritis ſatisfaciendi in ipſo cognoscere, quæ omnia requirunt præſentiam utriuſque, et ut Sacerdos audire, et loqui poſſit. Pari ratione Episcopos Ordines collaturus, debet præſentes habere ordinandos, ut eis manus imponat, et instrumenta ſacra tangenda offerat : debet etiam verbis formam pronuntiare, ut certa potestas, quæ per Ordinationem confertur, exprimitur. Denique (ſi nihil haberemus aliud) Eccleſiæ uſus ſatis ostendit, neque Abſolutionem, neque Ordinationem vel a mutis, vel ab æſente conferri poſſe. At vero Matrimonium formam habet contractus : contractus autem ex conſuetudine id habet, ut etiam inter mutos, vel æſentes celebrari poſſit.

At illud de copula, jam ante reſponſum eſt, quæſtione ſuperiore : nam illud etiam Calvinus objecerat.

Tertia objectio : « Sacramenta ſunt cæremonia ſacræ, et actus religionis. At Matrimonium profane contractum ſolis verbis conjugum, nihil habet ſacri ; non igitur tale Matrimonium ſacramentum dici poſteſt. »

Reſpondeo : Matrimonium ex ſe quidem res eſt naturalis, et civilis : tamen ex adjuncta ſignificatione, et efficiëntia gratiæ, plane ſacrum eſt. Quare verba illa : « Ego te accipio in meam, Ego te accipio in meum non eandem vim habent apud ethnicos, et apud fideles : apud illos enim ſolum contractum civilem efficiunt, et ideo verba ſacræ proprie dici nequeant ; apud Chriſtianos autem, quia unionem ſignificant non-ſolum corporum, ſed etiam animorum, vel ſimilitudinem unionis Chriſti et Eccleſiæ, et ſanctificant homines, ſacræ verba merito dicuntur et ſunt. Neque obſtat, quod interdum a conjugibus nihil ſacrum cogitantibus dicuntur. Nam etiam verba Baptiſmi, aliquando ab infidelibus ſine ulla religione pronuntiantur, et tamen quia ex inſtitutione ſua verba ſunt ſacræ, et cum intentione faciendi quod Eccleſia facit pronuntiantur, Sacramentum efficiunt. »

Quarta objectio : « In omnibus ſacramentis ex declaratione Florentini Concilii, requiritur certus Miniſter qui Sacramentum conferat. At in Matrimonio profane contracto

nullus eſt miniſter ; non igitur tale Matrimonium eſt ſacramentum. »

Reſpondeo : Concilium Florentinum, Miniſtrum quidem requirit, ſed non negat poſſe in eundem hominem concurrere Miniſtri, et ſuſcipientis perſonam : imo hoc ipſum idem Concilium aperte docuit, cum ait cauſam efficiëntem Matrimonii eſſe conſenſum conjugum per verba ipſorum expreſſum. Neque obſtat, quod in aliis ſacramentis diſtinguatur Miniſter a ſuſcipiente. Nam, ut ſupra diximus, id proprium eſt Matrimonii, quia contractus quidam eſt : natura enim contractus id exigit, ut ipſi contractantes ſui contractus ſint cauſa.

Quinta objectio : « Fideles non ſe exiſtunt ſacrilegos, quo tempore ſe profane contrahunt, ſi forte gratia Dei careant : in animis igitur fidelium inſcriptum eſt, ejuſmodi contractum non eſſe Eccleſiæ ſacramentum. »

Reſpondeo : non video, quemadmodum antecedens argumenti ſui Canus probare poſſit : nam contrarium ejus, quod ipſe aſſumit, multo probabilius eſt. Cum enim in Catechiſmis paſſim omnes legant, ſeptem eſſe Sacramenta, atque unum ex eis eſſe Matrimonium, neque unquam vel in Catechiſmis legerint, vel in concionibus audierint, non omnia Matrimonia, ſed tantum quædam eſſe ſacramenta ; credibile eſt fidelem populum communiter in ea ſententiã eſſe, ut omnia Matrimonia legitima ſacramenta eſſe cenſeat ; et proinde ſacrilegium in ejus ſacramenti violatione committi non dubitet.

Neque obſtat, quod nonnulli ad Matrimonium ſuſcipiendum accedant multis peccatorum ſordibus inquinati : nam multi etiam contra inveniuntur, qui nulla ratione audent Matrimonium contrahere, niſi peccatorum confeſſione ante premiſſa. Deinde ſi tam multi ſunt qui ſacræ vaſa diripiunt, qui templa polluunt, qui alia ſacrilegia aperte committunt, etiamſi ea ſacrilegia eſſe non dubitent : quid mirum, ſi hoc ſacrilegium nonnulli facile perpetrent, ſive ſacrilegium eſſe ſciant, ſive etiam fortatte neſciant.

Sexta objectio : « Auguſtinus in epist. 23. ad Bonifacium, ſcribit, reſ ipſas coporeas, quibus ſacramenta conſtat, imaginem, et ſimilitudinem gerere ejus ſanctificationis, cujus ſigna et cauſe eſſe dicuntur, ut Baptiſmi lotio externa, internam purgationem, et Euchariſtiæ externa manducatio, internam

refectionem designant, et ſuo modo efficiunt. At Matrimonium civile, et profanum, nec ſanctificationis imaginem gerit, neque ad ſanctificandum ſub quadam externa ſanctitatis ſpecie exhibetur : non eſt itaque proprie ſacramentum. »

Reſpondeo : Matrimonium civile, non quidem ut civile, ſed ut a Chriſto eſtuctum ad ordinem rerum ſacrarum, pulcherrime refert imaginem conjunctionis Chriſti cum Eccleſiã, et cum anima uniuſcujuſque per gratiam, et charitatem : id enim repræſentat externa viri, et uxoris ſocietas, quam materiam ejus ſacramenti eſſe diximus, ut eſt lotio in Baptiſmo, et ſpecies panis in Euchariſtia. Ad eandem unionem Chriſti cum anima non ſolum ſignificandam, ſed etiam efficiendam, Matrimonii ſacramentum adhiberi ſupra docuimus : quare falſa eſt aſſumptio argumenti contrarii, quam ſane auctor probare debuisset ; non ſimpliciter, ut fecit, aſſerere.

Septima objectio : « Verba ex Concilio Florentino, formæ Sacramentorum ſunt : at fieri nequit, ut res non ſacræ Sacramentum perficiat : verba igitur ſacræ ſacramentorum formæ eſſe debent. At in Matrimonio profane contracto nulla ſunt verba ſacræ : non igitur tale Matrimonium Sacramentum appellari poſteſt. »

Aſſumptionem, quam negandam eſſe facile Canus animadvertit, probat, quia ſi ulla eſſent ejuſmodi verba, illa certe eſſent : « Ego te accipio in meam etc. » Hæc autem non eſſe verba Sacramentalia, multis rationibus contendit. Primo, quia verba ejus, qui ſuſcipit Sacramentum, materia eſſe poſſunt, forma autem nullo modo, cum forma ab agente in paſſum mediantribus cauſis adminiſtris introducatur.

Secundo, quia, licet materia ſacramentorum res aliqua naturalis eſſe poſſit, forma tamen, quæ dat eſſe ſacramento, neceſſario ſupernaturalis eſſe debet ; illa autem verba : « Ego te accipio in meam », undique naturalia ſunt, et ab omnibus gentibus uſurpata.

Tertio, forma ſacramenti ſignificat eum ſpiritualium effectum, cujus cauſa ſacramentum eſſe dicitur. At illa verba : « Ego te accipio in meam », nullius effectus ſpiritualis ſigna ſunt.

Quarto, verba quæ ſunt forma ſacramenti, divina inſtitutione determinata ſunt, nec poſſunt hominum arbitrio mutari : at verba,

quibus Matrimonium contrahendum ſit, nulla ſunt omnino definita.

Quinto, quando verba aliqua ſunt forma ſacramenti, ſi mutas, vel ſcripturã, vel aliud quodlibet ſignu, eorum verborum loco ſubſtituitur, inanis actio eſt. At ſi contrahentes loco verborum, nutus vel Scripturam ſubjiciant, æque conficiunt Matrimonium, ac ſi verbiſ uterentur.

Sexto, nomen ſacramenti pro materia accipi ſolet, pro forma non item : Baptiſmus enim dicitur ablutio, non illa verba : « Ego te baptizo, etc. » At illa verba : « Ego te accipio in meam, etc. » dicuntur Matrimonium, ſeu Matrimonii ſacramentum : eſt enim Matrimonium contractus, qui ex amorum conjugum verbis conſtituitur. Verba igitur illa, materia ſacramenti ſunt, non autem forma.

Reſpondeo : nego verba illa : « Ego te accipio in meam etc. » non poſſe eſſe formam ſacramenti. Ad primam probationem, reſpondeo, non eſſe impoſſibile, neque abſurdum, ut aliquando idem ſit agens, et patiens, præſertim ſecundum partes diverſas : poteſt enim unuſquique manibus ſibi ipſe pedes ligare, vel ſolvere, vel abluere, imo et una manu alteram ſolvere, ligare, abluere ; eodem igitur modo poterit verbis, et lingua ſe ipſe alteri tradere, quod in Matrimonio ſolum requiritur. Quare ſi Cani argumentum valeret, probaret etiam Matrimonium, ut contractum civilem, eſſe impoſſibile : neque enim poteſt Matrimonium contrahi, quin ſeipſi conjuges ligent ; et proinde forma contractus in ipſam eundem indicatur ut patientem, qui eam formam producit, atque inducit ut agens. Cur autem fieri nequeat, ut quis ſe ipſe baptizet, aut confirmet, aut ordinet, aut inungat, etc., non eſt ea cauſa, quam hoc loco aſſert Canus ; facillimum enim eſſet, ut quis ſe ipſe aqua aſpergeret, ac diceret : Ego me baptizo etc. et idem de aliis ſacramentis ; ſed quia repugnat in eis ratio ſigni, ut ſupra diximus, quæ non repugnat in ſacramento Matrimonii.

Ad ſecundam probationem reſpondeo, tam materiam, quam formam ſacramenti eſſe rem naturalem, ſi phyſice conſideretur, et ſupernaturalem, ſi conſideretur ſacramentaliter. Non enim verba ſolum, ſed etiam ablutio, inunctio, etc., ſignificationem habent ſupernaturalem ex divina inſtitutione : id quod etiam Canus admittit, vel potius in argumentum aſſumpſit, objectione ſexta ;

quare inanis est distinctio, qua hoc loco utitur. Et sicut ipse admittit illa verba: « Ego te accipio in meam », esse materiam Sacramenti, licet sint verba aliquo modo humana, et naturalia, ita poterat admittere esse formam. Nam quemadmodum ille cogitur dicere verba illa, quatenus materia Sacramenti sunt, esse sacra, et supernaturalia, ratione novae significationis a Deo institutae, ita nos dicimus verba illa, ut sacramenti formam, esse sacra, et supernaturalia, etc.

Ad tertiam respondeo, verba illa ex divina institutione significare effectum spirituales, nimirum spirituales unionem Christi cum Ecclesia, et cum anima: quod idem cogitur, Canus dicere de iisdem verbis, quatenus, ipsius opinione, materia sunt: nam etiam materia significare debet.

Ad quartam respondeo, verba sacramentalia determinata esse quoad sensum, non quoad numerum syllabarum, vel sonum vocis; alioqui non possent linguis diversis sacramenta celebrari. Sic igitur in sacramento Matrimonii verba determinata sunt, quae mutuum consensum sufficienter expriment, sive id pluribus, sive paucioribus vocibus fiat.

Ad quintam respondeo, tunc solum non posse subijci nutus loco verborum, quando forma sacramenti est solum verbum proprie dictum: at in Matrimonio id peculiare est, ut forma sint tam verba proprie dicta quam etiam improprie, ut nutus: ut supra diximus in solutione secundae objectionis.

Ad sextam respondeo, argumento illo tantum probari verba conjugum esse materiam, non autem probari non verba conjugum esse etiam formam. Nam si id, quod materia est tantum sacramenti, sacramentum nominari potest; quanto magis sacramentum nominari poterit id, quod simul materia est, et forma?

Deinde verba illa: « Ego te accipio in meam », Matrimonium appellari, est omnino inauditum: Matrimonium enim definiatur, maris et feminae conjunctio, individuam vitae consuetudinem retinens. Sic definit Alexander III. cap. Illud, de presumptione, et ante eum Justinianus, Institut. de pat. potest. in principio, et eam definitionem Theologi, et Canonistae passim recipiunt. Quare verba illa: « Ego te accipio in meam », causa Matrimonii sunt, sed non sunt ipsa Matrimonium; proinde argumentum contra auctorem suum pugnat, probat enim illa

verba: « Ego te accipio in meam », non esse materiam hujus sacramenti, sed potius formam, cum sacramentum de materia dicatur, de his autem verbis non dicatur.

Ultima obiectio sumitur ex auctoritate Theologorum, Patrum, ac Pontificum: contendit enim Canus, non esse sententiam nostram communem omnibus Theologis. Atque ex tanto numero Doctorum, producit solum tres, aut quatuor, ac deinde addit multa loca Pontificum, et Patrum ex jure canonico de prompta, quae nihil ad rem faciunt. Respondeamus ad singula.

Primo adducit Gulielmum Parisiensem, qui in lib. de sacramentis, tractat. de Matrimonio cap. 9. q. 1. negat Matrimonium veri nominis sacramentum esse, et sacramentalem virtutem habere, nisi sacerdotali ministerio consecratum fuerit. Huic testimonio similes sunt nonnullorum canonistarum sententiae qui sacramentum Matrimonii gratiam conferens constituunt in benedictione sacerdotali, et precibus, quae super conjugatos fundi solent, quorum canonistarum sententiam affirmat Canus hoc loco probabilior esse, quam sententia Theologorum sit.

Respondeo, duplex est benedictio sacerdotalis in Matrimonio. Una, quae datur in contractu de praesenti, cum Sacerdos dicit: « Ego vos conjungo, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti », et haec fere in domo privata dari solet. Altera est benedictio quae datur in templo tempore Missae, cum adjunctis variis precibus.

Si de priore loquatur Canus, de qua sane loqui visus est in tota superiore disputatione nullum habet auctorem, quem pro sua sententia proferat. Nam Gulielmus Parisiensis, et canonistae loquuntur de benedictione, et precibus, quae adhibentur tempore sacrificii in templo. Si de posteriore loquatur, habet quidem auctores praedictos, sed illi et pauci sunt, et nullo modo cum omni schola Theologorum conferendi. Et praeterea in manifesto errore versantur: nam illam benedictionem posteriorem, exploratum, ac certum est, sacramentale quid esse, non autem sacramentum, cum in ea benedictione nulla sint verba, quae forma sacramenti esse videantur; et cum ea benedictio secundis nuptiis non detur, quae tamen omnium iudicio vera sacramenta sunt; et cum absque peccato omitti possit, modo negligentia, et contemptus absit, ut patet ex can. Nostrates 30. quaest. 5.

Adde quod fundamentum canonistarum debilissimum est; probant enim sententiam suam ex cap. In Ecclesia, de simonia, ubi prohibentur sacerdotes accipere pecunias pro benedictione nubentium, quia ea benedictio sacramentum est. Sed eo loco vocatur benedictio nubentium, sacramentum largo modo; ut etiam ibidem sacramenta vocantur, id est, caeremonia sacrae, exequiae defunctorum, officium sepulturae, deductio Episcopi ad suam sedem, et alia id genus.

Secundo obijcit Canus Patres Concilii Coloniensis, qui aliam formam Sacramenti requirunt, quam Scholastici requirere solent. Sed ad hoc supra respondimus, cum Matrimonium refutavimus: ostendimus enim ex verbis ipsis Enchiridii, nomine Concilii Coloniensis editi, formam hujus Sacramenti esse verba, quibus conjuges mutuum consensum expriment.

Tertio obijcit Canus Petrum Paludanum, qui in 4. dist. 5. quaest. 2. scribit, non peccare conjuges, qui Matrimonium contrahunt in peccato mortali existentes. Ex qua sententia colligitur Matrimonium civiliter contractum non esse sacramentum, neque enim auctor ille tam imperitus erat, ut nesciret Sacramentum Matrimonii sine sacrilegiosis non posse ab his, qui in peccato mortali existunt.

Respondeo, Petrus Paludanus in illo ipso loco quem Canus citat, apertis verbis docet, sacramentum Matrimonii ministrari ab ipsis conjugibus, consensum suum invicem exprimentibus, cum in eo consensu signis expresso essentia Matrimonii consistat. Quare mirum est, cur Canus velit nos potius ex consequentia quadam ipsius colligere Paludani sententiam, quam ex propriis verbis illius. Porro Paludanus eo loco non loquitur de conjugibus, ut Sacramentum Matrimonii recipiant, sed ut illud ministrant: siquidem probare volebat, non semper peccare Ministrum, qui in peccato existens sacramentum dispensat, ut in casu necessitatis; sed quidquid sit de hac ejus sententia, dubitari non potest de mente ejus in questione, quam nunc tractamus.

Quarto obijcit S. Thomam, quem duobus in locis sententiae suae subscribere Canus affirmat. Unus locus est in 4. dist. 1. quaest. 1. art. 3. ubi S. Thomas docet, ad Penitentiam quatenus virtus moralis est, et ad Matrimonium, ut est in officium naturae, non requiri determinata verba, sed signa, et nu-

tus quoslibet sufficere. At verò ut Penitentia, et Matrimonium sacramenta sunt, in dispensatione Ministrorum Ecclesiae constituta requiri determinata verba. Alter locus est lib. iv. contra Gentes cap. 78. ubi S. Thomas probat Matrimonium esse sacramentum, quia per Ministros Ecclesiae dispensatur, et quaedam benedictio nubentibus datur.

Respondeo, prior locus si quid probat, probat solum ad sacramentum Matrimonii non sufficere nutus, sive quaecumque alia signa, sed necessaria esse verba, ut in omnibus aliis sacramentis; at non probat, Matrimonium non esse sacramentum, nisi verba illa a ministro ecclesiastico proferantur, cum idem S. Thomas dist. 26. quaest. 2. art. 1. ad 1. disertis verbis dicat, formam sacramenti esse verba conjugum: benedictionem autem Sacerdotis non esse de essentia hujus sacramenti. Adde; quod idem sanctus Thomas in secundo scripto in quartum dit. 1. quaest. 1. artic. 3. cum posuisset verba supra scripta, quae habentur etiam in primo scripto, addidit: « Vel dicendum, quod in his, ut Sacramenta sunt, requiruntur alicuius signa loca verborum »; ex quo intelligimus S. Thomam non certum fuisse prioris opinionis.

In posteriore loco S. Thomas probat Matrimonium esse sacramentum a signo, et conjecturis, ut etiam nos supra fecimus, est enim signum hujus rei, quod Matrimonium sacerdotali benedictione ornatur, et quod ad Ecclesiae Ministros pertinet causas Matrimoniales iudicare.

Quinto profert testimonia gravissimorum auctorum. Evaristi in epist. I Calixti in epist. ad Episcopos Calliae, Siricii in epist. ad Himerium, Hormisdae apud Gratianum 30. quaest. 1. can. Nullus, Nicolai apud eundem Gratianum 31. quaest. 2. can. Lotharius Ambrosii lib. ix. epist. 70. ad Vigilium, Isidori lib. II de officiis Eccles. cap. 19. Denique testimonia Conciliorum quorundam ut Carthaginensis IV. can. 13. Lateranensis ut habetur cap. in Ecclesiae corpore, extra de simonia. Viennensis, ut habetur in Clementina religiosi, de privilegiis Lugdunensis 35. q. 3. can. Nulli, et Constantiensis in fine ipsius Concilii. Quae sane testimonia, si quid habent contra sententiam nostram, merito nos terrent.

At nihil omnino habet, (uno Evaristi testimonio excepto) nisi in Matrimonio adhiberi solere, vel debere benedictionem sacerdotalem, et alias ejusmodi caeremonias: quod

etiam nos libentissime accipimus, et contra hereticos defendimus. Esse autem eas ceremonias de essentia sacramenti, aut Matrimonium per verba de presenti inter fideles contractum, non esse sacramentum, in nullo eorum testimoniorum invenitur: imo in Concilio Lateranensi, unde sumptum est illud cap. In Ecclesia, de simonia, vocatur quidem benedictio nubentium, sacramentum sed tale sacramentum, quale est etiam officium sepulture, excoquia defunctorum, deductio Episcopi ad suam sedem, et similia.

Unus est Evaristus, qui in epist. 1, et apud Gratianum 30, quest. 5. can. Aliter, Matrimonia sine Sacerdote contracta videtur dicere, non esse Matrimonia, sed adulteria, vel stupra, vel fornicationes.

Sed testimonium recte exponitur a Theologis et Canonistis, qui docent, loqui Pontificem de Matrimonio legitima in foro exteriore. Ecclesia enim non iudicat Matrimonium legitimum, sed fornicationem in foro exteriore, nisi testibus probari possit, tam-

etsi sciat in foro conscientie esse verissimum Matrimonium, si utriusque conjugis consensus intervenierit. Quod autem Evaristus Matrimonia clandestina iudicat illegitima, quia presumitur defuisse mutus consensus in conjugium, perspicuum est ex ultimis verbis epistolae, ubi legimus Matrimonium esse illegitimum, nisi voluntas propria suffragata fuerit, et vota succurrerit legitima.

Hanc autem solutionem admittere cogitur Canus, nisi velit contra decretum Tridentini Concilii credere, Matrimonia clandestina non fuisse vera conjugia, sed adulteria, vel stupra, aut fornicationes. Evaristus enim Matrimonia illa occulta non solum negat esse Sacramenta, quod Canus audire cupit, sed etiam affirmat esse adulteria, stupra, fornicationes; quod nisi intelligatur in foro exteriore tantum, manifestum errorem continet, ut Concilium generale, cui Canus, ut vere Catholicus, parendum esse non dubitabat, apertissime definiit.

CONTROVERSIA III.

DE UNITATE CONJUGII.

CAPUT IX.

De polygamia multarum uxorum successive.

Sequitur controversia tertia de unitate Matrimonii, sive de polygamia, quae unitate opponitur. Duae sunt partes principales hujus controversiae: una de polygamia multarum uxorum successive; altera, de polygamia multarum uxorum simul.

De polygamia multarum uxorum successive, quarum videlicet una alteri succedat, duo sunt, quae nobis haeretici hujus temporis objiciunt. Primum est, quod polygamos non admittamus ad sacros Ordines.

Sed de hac re disserimus in 1 lib. de Clericis, ubi ostendimus, Paulum unius uxoris virum, id est, qui non plures uxores habuerit Episcopum, Presbyterum, et Diaconum ordinari voluisse, 1 Tim. 3. et Tit. 1.

Alterum est, quod prohibeamus Christia-

nis istam polygamiam. Kemnitius enim in 2. part. Examin pag. 1226. scribit, Catholicos existimare, secundas nuptias non debere benedici, eo quod sacramento careant, et fornicationes sint, ac prostitutiones; et allegat decretum Gratiani, can. Haec ratiōne, et can. Quomodo 31. quest. 1.

Sed haec est manifesta calumnia. Fuit quidem antiquus error Montani, ut refert S. Augustinus in libro de haeresibus cap. 26. et Tertulliani, ut patet ex lib. ejusdem de Monogamia, et Novatianorum, teste Theodoro lib. III. de fabulis haeticorum, secundas nuptias esse illicitas. Catholicis vero, et verbo, et facto docent secundas nuptias, imo etiam tertias, et quartas, et alias deinceps esse licitas, et vera Matrimonia, atque adeo sacramenta.

Id quod ex Apostolo manifeste colligitur, qui Rom. VI. affirmat, mulierem viro suo mortuo non fore adulteram, si alteri viro nupserit; et 1 Corinth. VII. dicit: *Si dormierit vir ejus, cui vult nubat, tantum in Do-*

mino (1). Quem locum diligenter expendit Augustinus lib. de bono viduitatis cap. 12. ubi observat, B. Paulum non dixisse: Si dormierit primus vir, aut secundus, aut tertius; sed indefinite: *Vir ejus*. Proinde semper nubere licet mortuo marito, quotus tandem fuerit. Idem Apostolus 1 Timoth. v. v. duas juniores hortatur, ut secundo nubant, ob incontinentiae periculum.

Præterea Concilium Nicenum can. 8. jubet Novatianos non recipi, cum ad Ecclesiam redeunt, nisi polliceantur se communicaturos etiam cum his qui forte secundas nuptias experti fuerint.

Huc accedant testimonia Patrum, Ambrosii in libro de viduis, Hieronymi in epist. ad Gerontiam, Augustini in libro de bono viduitatis, Chrysostomi hom. 20. in epist. ad Ephes. et aliorum, qui secundas nuptias aperte probant, licet illis continentiam praeferant.

Denique Concilium Florentinum in instructione Armenorum (juxta fidem ejus, qui summam Conciliorum collegit) non solum secundas, et tertias, sed etiam quartas, et alias deinceps nuptias, licitas esse declaravit.

Ad id, quod objicitur de benedictione, respondeamus, verissimum esse, secundas nuptias non benedici, sed causam hujus rei non esse, quia secundae nuptiae careant sacramento. Nam illud primum, id est, secundas nuptias non debere benedici, affirmant gravissimi auctores, Patres Concilii Neocæsariensis can. 7. Ambrosius, sive quicumque fuit auctor, in VII. cap. prioris ad Corinth. et in III. caput prioris ad Timoth. Augustinus serm. 243. de tempore. Isidorus lib. II. de officiis divinis cap. 19. Alexander III. et Urbanus III. extra. de secundis nuptiis, cap. Capellanum, et cap. Vir autem. At ideo secundas nuptias non benedici, quod sacramento careant, Patres citati non dicunt, neque est verum: benedictio enim illa ad Sacramentum essentiam non pertinet, ut supra ostendimus. Causa autem cur secundae nuptiae non benedicantur, est, quia benedictio in primis nuptiis data non perit, neque debent iterum benedici, qui semel benedicti fuerunt, ut Urbanus docet loco notato.

Ad loca, quae objicit Kemnitius, facile est respondere. Nam vel canonum illorum auctores Kemnitius reprehendit, vel Gratianum collectorem. Si auctores canonum: cum an-

tiquissimis Patribus bellum gerit, non cum scholasticis, vel recentioribus doctoribus: tres enim canones, qui in secundarum nuptiarum reprehensionem eo loco citantur, deprompti sunt ex auctoribus, qui ante mille et centum, vel mille et ducentos annos vixerunt. Si collectorem Kemnitius accusat, iniquus et improbus est, cum eodem loco Gratianus aperte contrarium asserat, et multa testimonia Hieronymi et Augustini adducat, ut probet non solum secundas, sed etiam quartas, et ulteriores nuptias licitas esse.

Sed expendamus etiam canones a Gratiano citatos. Primus est concilii Neocæsariensis ante annos 200. celebrati: nam in eo concilio can. 7. prohibentur Presbyteri interesse celebritati secundarum nuptiarum, cum poenitentia injungenda sit iis, qui saepius nubunt.

Hunc canonem aliqui intelligunt de iis, qui simul plures uxores habere volunt: quod esse contra Evangelium in sequenti capite demonstrabimus. Alii eundem canonem de iis intelligunt, qui saepius nuptias contrahunt successive, atque hos non peccare affirmant, quod saepius nuptias appellat, sed quod in secundis nuptiis eam celebritatem adhiberi velint, quae solum in primis, de more Ecclesiae adhibenda est; et ideo poenitentiam injungendam illis esse a Presbyteris, a quibus ad eam celebritatem invitantur. Potest etiam fieri, ut antiqui illi Patres, qui alii etiam in rebus severiores erant, ob signum incontinentiae notandos aliqua poenitentia esse voluerint eos, qui saepe Matrimonia contrahunt: nam Concilium Laodicenum can. 1. fatetur, legitimas esse secundas nuptias, et tamen injungit certi temporis poenitentiam iis, qui secundas nuptias appetunt. Sed quicumque fuerit eorum Patrum mens, Concilium fuit particulare, cui recte opponi potest Concilium Nicenum generale can. 8. in quo secundae nuptiae apertissime approbantur.

Secundus canon tribuitur Chrysostomo, sed revera non sancti Joannis Chrysostomi, sed alterius ejusdem est, cujus exstat opus imperfectum in Mattheum: quod opus aut est hominis haeretici, aut est ab haereticis corruptum, siquidem multa continet cum doctrina orthodoxa pugnantia.

Verba praesentis canonis habentur serm. 32. in cap. XIX. Matthaei, ubi auctor ille scribit, secundas nuptias ab Apostolis praecipii ob in-

(1) 1 Corin. VII, 39.

continentiam hominum, sed revera fornicationem esse. Quae verba nonnulli ita exponunt, ut velint eum auctorem per hyperbolicam vocasse fornicationem secundas nuptias, non quod revera fornicatio sit secundo nubere, sed aliquid minus bonum, quam in viduitate permanere. Sed quidquid sit de auctoris illius mente, certum est ejus verba non habere in dogmatibus auctoritatem: praesertim, cum verus Chrysostomus hom. 20. in epist. ad Ephes. dicat, secundas nuptias non posse damnari.

Postremus canon S. Hieronymi est, in lib. 1. adversus Jovin., ubi tam multa scripsit in laudem virginitatis, et continentiae, ut visus sit nonnullis non modo polygamiam, sed etiam nuptias absolute damnare.

Ceterum in Apologia ad Pammachium, pro libris adversus Jovinianum, disertis verbis scripsit: « Non damno bigamos, imo nec trigamos, et si dici potest octogamos etc. » et in eom, cap. 1. ad Tit. dicit, librum de Monogamia Tertulliani, ubi secunda nuptiae damnantur, esse haereticum: et in epist. ad Gerontiam de Monogamia: « Quid igitur? inquit, damnamus secunda Matrimonia minime; sed prima laudamus: abjicimus de Ecclesia digamos? absit: sed monogamos ad continentiam provocamus. » Itaque S. Hieronymus non illicitas secundas nuptias esse censebat; sed si quando vehementius ad monogamiam hortabatur, id faciebat tum amore pudicitiae, quo sanctissimus ille vir mire ardebat, tum ob incontinentiam multorum, qui non contenti secundo, aut tertio, vel etiam quarto Matrimonio, usque ad vigesimum aliquando progrediebantur: refert enim in eadem epist. ad Gerontiam, Damasi tempore fuisse Romae par conjugum, quorum alter viginti uxores sepeliera, altera maritos viginti, et unum.

Unus tamen adhuc scrupulus ramanere videtur. Nam cum Catholici doceant, bigamos defectu Sacramenti non posse ad sacros ordines promoveri, videtur secundum Matrimonium apud Catholicos, ut Kemnitius dicebat sacramento carere.

Respondeo: bigami, defectu sacramenti, sacris initiari nequeunt, non quod eorum Matrimonium sacramentum non sit, sed quod perfectione quadam sacramenti careat. Qui enim monogamus est, significat Christum ita esse unum unius conjugis virum, ut nunquam alteram habuerit; qui autem bigamus est, significat quidem Christum esse unum

unius, quod ad sacramentum sufficit, sed non significat ita esse unius, ut non fuerit alterius; et tum defectu hujus significationis tum ob alias causas, de quibus egimus in disputatione de bigamia clericorum, bigami ad sacros Ordines non assumuntur.

CAPUT X.

De polygamia multarum uxorum simul.

Nunc, ut ad alteram partem hujus controversiae veniamus: primus qui inter Christianos polygamia aditum patefecit, videtur fuisse Valentinianus Imperator, aliqui pius et Catholicus Princeps. Is enim (ut Soerates refert lib. 4. hist. cap. 27.) cum amore captus esset Justiniae ejusdam, eamque in Matrimonium ducere vellet, retenta priore conjugate Severa, ex qua Gratianum filium jam susceperat: ut colore aliquo intemperantiam suam legeret, legem promulgavit, ut liceret unicuique duas simul conjuges habere.

Nostros tempore Martinus Lutherus, ut alios errores innumerabiles, ita etiam hunc errorem, cujus fere nulla memoria apud fideles exstabat, ab inferis revocare conatus est. Nam in propositionibus de Bigamia Episcoporum, quas edidit anno 1528. ita scripsit, propositione 65. et 66: « Nota sunt jura Moesaica, de fratris defuncti uxore, et de filia corrupta invito Patre, quae cogunt plurimum esse uxorum virum: quae non magis sunt abrogata, quam reliqua omnia, id est, libera, nec prohibita, nec praecipita, » et supra in propositione 62. et sequentibus, dicit, apud ethnicos fortasse scandalum fore, si Christianus plures uxores habeat: tamen inter Judaeos non esse scandalum, et ideo non posse ostendi id esse illicitum. Et quia in tota Europa et Africa vix ulli sunt cum Christianis ethnici, sed tantum Judaei, et Mahumetani, quibus uxorum multitudinem pseudo-propheta suus concessit; secundum Lutheri sententiam liceret in his omnibus regionibus uxores multas ducere. Quid? quod idem Lutherus in explicatione Geneseos, quam anno 1525. edidit, in commentario ad cap. 16. non obiter, sed ex professo disputat, utrum Christianis liceat exemplo Abrahæ plures simul uxores habere, ac tandem respondet, id neque esse praecipitum, neque prohibitum, sed liberum; et se quidem nolle hanc novam consuetudinem introducere, sed nec improbare posse. • Num exempla Patrum adhaec libera.

Hanc Lutheri sententiam Anabaptistae sequuntur, ut Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 1229. testatur; ubi fatetur recte a Concilio Tridentino damnari hunc errorem de polygamia plurium uxorum simul. Quare fateri debet recte etiam damnari Archipropheta Lutherorum, qui in eodem errore fuit; ut revera damnatur in 2. can. Concilii Tridentini sess. 24. his verbis: « Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit. » Haec enim verba Concilii, quae a Kemnitio approbantur, proprio in Lutherum diriguntur, cujus est illa sententia, polygamiam non esse a Deo praecipitam, nec prohibitam.

Neque est nova haec definitio Concilii Tridentini. Idem enim definiit olim Syricus in epist. 1. et Innocentius I. in epist. 9. et Innocentius III. cap. Gaudemus, de divor. ac denique multi alii, in toto titulo de sponsa duorum, et apud Gratianum 24. quaest. 3. can. An non.

Potest autem haec veritas his argumentis confirmari. Primo, Christus, Matth. XIX. revocat Matrimonium ad primam institutionem ac vult eam deinceps valere. Sed prima illa institutio excludit polygamiam: igitur polygamia a Christo prohibita est. Major propositio probatur; nam Dominus interrogatus a Pharisaeis, an liceret uxorem repudiare, respondit non licere: *Quia qui fecit hominem ab initio, masculum, et feminam fecit eos, et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adheret uxori suae, et erunt duo in carne una: itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Et cum instarent Pharisaei, Moesem permisisse libellum repudii: Dominus iterum revocans totam causam ad primam institutionem, ait: *Ad duritiam cordis vestri Moesem permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic, etc.* (1).

Quod autem Matrimonium initio institutum omnino excludat polygamiam multarum uxorum simul, probatur primo ex modo loquendi; illa enim verba in numero singulari: *Masculum, et feminam fecit eos, et: Adhaerebit uxori suae, et: Erunt duo in carne una,* aperte indicant Deum voluisse Matrimonium esse conjunctionem unius cum una, non unius cum multis.

Secundo ex illa explicatione Christi: *Itaque jam non sunt duo, sed una caro.* Haec enim

verba significant Matrimonium initio institutum esse effectum, ut qui conjunguntur, fiant una caro: at si unus nullis jungatur, non erit una caro, sed multae; nec tam fiet unio, quam divisio per tale Matrimonium.

Tertio patet ex ipsa prima creatione hominis. Nam si Deus voluisset Matrimonium esse unius cum multis, creasset Adamo non unam tantum, sed multas feminas, quas in uxores ducere potuisset. Nam non poterat Adam uxorem habere, nisi quae cum illo creata fuisset a Deo; repugnat enim omnino naturae, ut pater ducat filiam, aut neptem: omnes autem feminae praeter Evam, filiae, aut neptes fuerunt. Itaque coegit Deus Adamum monogamum esse.

Accedat ultimo consensus Patrum. Nam Hieronymus, Chrysostomus, Beda, Theophylactus, et Anselmus in commentario ad cap. XIX. Matth. Ambrosius in lib. de viduis extremo, et Augustinus lib. 1. de nuptiis et concupiscentia, cap. 9. docent Matrimonium initio institutum, excludere polygamiam; imo rationes paulo ante allatae, ex his Patribus depromptae sunt fere omnes.

Secundo, Christus Matthaei v. et XIX. Marci X. et Lucae XVI. declarat eum, qui dimissa uxore aliam duxerit, moechari. Ex quibus testimoniis colligitur, polygamiam jure evangelico esse omnino illicitam; nam ideo moechari dicitur, qui dimissa priore aliam ducit: quia prior non poterat dimitti, et licet videatur dimissa coram hominibus, tamen adhuc vere est uxor illius, qui eam primo duxerat. Nam si per dimissionem desisset esse uxor, non moechatur vir ejus, aliam ducens, quemadmodum non moechatur, qui priore uxore mortua aliam ducit. Quod si moechatur, qui aliam ducit vivente priore, non licet igitur plures conjuges habere, nisi adulteria licita esse velimus; et si non licet aliam ducere, dimissa priore, multo minus prior retenta. Nam non licet priore dimissa aliam ducere, quia prior adhuc est uxor; at multo magis est uxor quae non est dimissa: quare vivente priore uxore, sive dimissa, sive retenta, illicitum est ducere aliam.

Hoc argumentum non videtur Cajetano satis solidum: scribens enim Cajetanus in cap. XIX. Matth. dicit hoc argumentum non carere scrupulo, propter verba quadam Marci. Deinde scribens in cap. X. Marci, explicat scrupulum antea notatum: est autem hic

(1) Matth. XIX, 4, 5, 6, 8.

scrupulus, quoniam Marcus referens verba Domini, non dixit: Qui aliam duxerit, mœcharus, sed: *Qui aliam duxerit, mœcharus super eam*. Ex quo vult Cajetanus intelligi (si tamen ego recte illum intelligo; obscarius enim loquitur more suo) secundum illud conjugium non vocari a Christo adulterium simpliciter, sed adulterium in injuria prioris uxoris, id est, adulterium improprie, et secundum aliquid, non absolute, et proprie.

Sed iste scrupulus facile eximi potest. Nam in primis illa verba: *Super eam*, non habentur apud Matth. cap. xix et Luc. cap. xvi. isti enim Evangelistae absolute dicunt, mœchari eum, qui aliam duxerit.

Neque obstat, quod Cajetanus dicit, debere exponi Matthæum et Lucam, per Marcum, qui addidit quod alii omiserunt. Nam Evangelistae licet interdum omittant aliquid, quod ab aliis suppletur, tamen semper verum dicunt, et ita sufficienter, ut possint intelligi etiam ab iis, qui non legerint alios Evangelistas: alioqui ii, qui solum unum aliquando habebant, decepti fuissent. Quare expositio unius Evangelistae per alium non debet esse talis, ut sine ea reddat falsum, quod aliquis eorum dixit. Oportet igitur, ut perspicue verum sit quod Matthæus et Lucas dicunt, videlicet absolute mœchari eum, qui secundam uxorem ducit, prima vivente: alioqui decepti fuissent, qui Matthæum, aut Lucam sine Marco legisent.

Præterea illa verba: *Mœcharus super eam*, non tollunt adulterium, sed ponunt, et aliquid præterea addunt. Mœchari enim super dimissam uxorem, est vere mœchari, sed cum injuria addita injuste dimissionis: et aliter exponere, est sine ulla causa relinquere propriam, et germanam verborum significationem, et fingere tropus ad arbitrium, quod si liceret, liceret etiam Scripturas omnes corrumpere et depravare.

Adde, quod Augustinus lib. 1 de adulterinis conjugii cap. 11. et Beda in commentario ad cap. x. Marci, ita Marcum exponunt, ut nos diximus: et Innocentius III. cap. Gaudemus, de divitiis, totum argumentum, quod hæctenus explicuimus, habet, et ante eum Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium cap. 6. et omnes alii Patres, quos in sequenti questione citabimus, qui affirmant vere eum mœchari, qui vivente priore uxore etiam dimissa per repudium, alteri jungitur.

(1) I Corin. VII. 2. — (2) Rom. VII. 3; I Corin. VII. 10.

Sed forte Cajetanus dicere voluit, mœchari super eam, esse verum adulterium, quia ducitur tunc alia uxor, invita priore, quae injuste dimissa est: at retenta, et consentiente priore, non esse adulterium, si ducatur alia; proinde non aperte colligi ex verbis Domini, prohibitionem polygamiae.

Respondet: consensus uxoris neque sufficit, neque requiritur ad polygamiam licitam reddendam. Nam tempore Christiano, quo interdicta est polygamia, etiamsi prior uxor maxime vellet, ut maritus aliam duceret, non tamen id ei liceret: tempore autem Patriarcharum, quo polygamia licita erat, non requirebatur consensus: ut patet de uxoris Jacob. Non enim verisimile est, consensus Liam, ut Jacob acciperet Balam, Rachelis æmule suae ancillam, in uxorem; neque contra consensusse Rachelem, ut Jacob acciperet Zelpham, ancillam Lie: sed Jacob jure suo utebatur. Sic etiam David multas uxores accepit, prioribus id ignorantibus; neque usquam legitur, maritum petisse uxoris prioris consensum, ut ei liceret aliam ducere. Quare non facit adulterium, invita uxore aliam ducere, sed aliam ducere priore vivente, et uxore permanente.

Tertio probatur ex Apostolo. Nam in primis Apostolus ubicumque loquitur de Matrimonio, semper loquitur de uxore in numero singulari, ut I Cor. vii: *Unusquisque suam uxorem habeat, et: Alligatus es uxori, noli querere solutionem, etc.* (1). Deinde idem Apostolus apertissime scribit, uxorem non posse, vivente marito, alieui alteri nubere. Rom. vii. *Vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro*. Et I Corin. vii. *Iis qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere inemptam, aut viro suo reconciliari*. Et infra: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est a lege; cui vult nubat* (2). Quae loca prohibent polygamiam ex parte feminarum expresse, id est, prohibent ne feminae sepius nubant, viventibus viris prioribus. Sed prohibent etiam consequenter polygamiam ex parte virorum, id est, ne viri plures simul uxores ducant. Nam licet minus repugnet rationi, ac naturae, ut vir plures uxores, quam uxor plures maritos habeat, ut inferius demonstrabimus, utrumque tamen rationi repugnat.

Et præterea quidquid sit de jure naturae, jure Evangelico pares sunt vir et femina, quantum ad fidem, et debitum conjugale, ut ipse idem Paulus explicat I Corin. vii. cum ait: *Uxori vir debitum reddat, et uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*. Quibus verbis Apostolus significat in contractu matrimonii Christiani, quod est sacramentum unius Christi cum Ecclesia, ita conjungi virum uxori ut se totum illi tradat, sicut se totam viro mulier tradit: ex quo sequitur, ut sicut non potest mulier sine injustitia se tradere alteri viro, ita nec possit vir sine injustitia se tradere alteri feminae.

Quare S. Augustinus licet in libro de bono conjugali cap. 17. scripserit, magis absurdum esse si una mulier multis viris, quam si unus vir mulieribus multis jungatur, tamen in lib. 1. de adulterinis conjugis cap. 8. docuit parem esse in matrimonio Christiano feminam viro, quod attinet ad monogamiam; et ideo sicut, Apostolo teste, mulier adultera erit, si vivente marito fuerit cum altero viro, ita etiam e contrario vir adulter erit, si vivente uxore fuerit cum alia femina.

Colligimus igitur ex Apostolo hanc rationem: Mulier non potest juxta Apostoli doctrinam plures viros habere; sed juxta eundem Apostolum pares sunt vir et mulier in hac re. Non igitur potest juxta Apostolum unus vir plures uxores habere.

Quarto polygamia tum ex parte viri, tum ex parte uxoris, juri naturae, et rationi matrimonii repugnat; non igitur licita est, præsertim in lege evangelica, quae sustulit permissiones omnes, quae erant in lege veteri. Antecedens, quod attinet ad polygamiam, qua una mulier multis simul viris nuberet, apud omnes certum, et exploratum est: nam talis polygamia repugnat omnibus Matrimonii finibus.

Possunt autem distingui quatuor fines matrimonii, doctrinae causa. Finis primarius est susceptio et educatio prolis. At cum una mulier non nisi semel in anno parere possit, ab uno viro sufficienter fetari poterit. Si vero pluribus jungatur, non solum non pariet sæpius, sed rarius, aut nunquam pariet: experientia enim testatur, meretrices infocundas esse. Deinde nemo virorum illorum quibus eadem uxor communis esset, filios

suos nosset, quod sane educationi liberorum plurimum noceret.

Alter finis matrimonii est, domestica societas, et communicatio operum, quae ad vitam necessaria sunt. Nam ut Aristoteles docet lib. viii. Ethicorum, cap. 12, vir et uxor non junguntur solum ad procreandum, ut animalia cætera, sed etiam ad cohabitandum, ut simul familiam regant, et officia domestica inter se pariantur: alia enim munia viro, alia uxori conveniunt. Hic autem finis omnino impediretur per multitudinem virorum in eadem familia: essent enim multa capita unius corporis. Quocirca sicut multi servi possunt esse unius Domini, non tamen potest unus servus nullis Dominis recte servire, sic etiam potest aliquo modo unus vir multas conjuges simul habere, nullo autem modo potest una femina multis simul habere maritos.

Tertius finis est, ut sit conjugium in remedium contra concupiscentiam. At istud conjugium unius feminae cum multis viris, non modo remedium non afferret contra concupiscentiam, sed etiam iras, rixas, et discordias implacabiles excitaret inter rivales, ut notum est, quas discordias non posset uxor ulla ratione compescere, cum ei conveniat subijci, et obedire, non præesse, et dominari.

Quartus finis est, ut sit sacramentum Christi et Ecclesiae, cui fini maxime repugnat ista polygamia. Unus enim Deus est, ut Ecclesia jungitur, non multi: nec potest Ecclesia, si ve anima quævis multis Diis conjungi, nisi fornicando.

Sunt autem hæ rationes S. Augustini lib. iii. de doctrina Christiana cap. 12. et libro de bono conjugali cap. 17. ubi etiam hanc ipsam sententiam probat exemplo veterum sanctorum. Inveniuntur enim quidam Sanctorum, qui plures uxores habuerunt, sed quae maritis pluribus juncta fuerit, nullam omnino sanctorum legimus feminarum.

Quod vero ad polygamiam illam attinet, qua unus vir multas uxores habet, non est omnino extra controversiam, an talis polygamia juri naturae repugnet. Durandum enim in 4. distinct. 33. quæst. 1. et Alphonsus Episcopus Abulensis in cap. xix. Matth. quæst. 30. docent, non repugnare: Innocentius tamen Pontifex cap. Gaudemus, de divitiis, et Theologi plerique in dist. 33. lib. iv. sententiam contrariam tinentur. Nam

(1) I Corin. VII. 3.

etiamsi conjugium unius viri cum multis uxoribus, non repugnet, primo fini matrimonii, id est, prolis propagationi, et educationi, cum facile possit unus vir ex multis feminis liberos procreare, et alere, tamen aliis finibus aperte repugnat.

Nam secundus ille finis, qui est socialis cohabitatio, et domus gubernatio, non parum impeditur per uxorum multitudinem. Siquidem uxor, licet sit viro subjecta, non tamen ut famula, sed ut socia, et collateralis: et ideo ipsa quoque in domo principatum habet, ut fuisse tradit Chrysostomus hom. 20. in epist. ad Ephesios: et idem probat S. Thomas. 1. par. quest. 92. art. 3. ex ipsa productione mulieris: ideo enim non ex capite, neque ex pedibus, sed ex latere formata est, ut neque dominetur viro, neque subjiciatur instar ancillae, sed socia sit, et collateralis. Quod etiam testantur honorum vocabula. Regum enim uxores reginae, et angustorum angustae dicuntur. Jam vero omnis principatus sua natura diligit singularitatem, ut Augustinus docet lib. de bono conjugali cap. 17. repugnat igitur Matrimonio, ut unius viri plures sint conjuges.

Atque hinc intelligimus argumentum Augustini loco citato, quo ipse probat, non ita esse contra rationem, si unus vir plures uxores habeat, quemadmodum est contra rationem, si una mulier multos viros habeat: quia non est contra rationem, ut unus Dominus multos servos habeat; cum sit contra rationem ut unus servus multos habeat Dominos; intelligimus, inquam, hoc argumentum non probare, non esse absolute contra rationem, ut unus vir multas uxores habeat: siquidem magnum est discrimen inter subjectionem servorum ad Dominum, et subjectionem uxoris ad virum; sed tantum probare, minus esse absurdum, ut unus vir plures uxores, quam ut una mulier plures viros habeat, cum vir sit caput mulieris, non contra mulier viri.

Tertius finis, qui est remedium contra concupiscentiam, impeditur etiam per istam polygamiam unius viri cum multis uxoribus. Nam sine dubio non potest unus vir ita debitum reddere multis uxoribus, atque redderet uni, et videtur, ut in tertia ratione diximus, iniquitas quaedam, ut uxor se totam viro tradat, vir autem non se totum uxori. Et praeterea cum vix fieri possit, ut non magis una diligatur, quam altera, inde rixae, et contentiones ex hac polygamia facile nasuntur.

tar: sicut etiam inter sanctas feminas, Saram et Agar, Liam, Rachelem natas esse, Scriptura testatur, Genes. 46. et 30. et inter Annam et Phenennam, I Reg. 1. Neque verum est, quod scribit Durandus, ejusmodi rixas per accidens oriri, ex pravitate scilicet feminarum. Non enim contrario potius per accidens fieret, ex bonitate feminarum, si ea non orirentur, cum eas polygamia secum afferat.

Quartus denique finis, nimirum sacramentum, sine controversia polygamia repugnat.

His accedit prima institutio: si enim polygamia naturae conformis esset, sine dubio Deus initio illam insituisset, cum et esset eo tempore maxime necessaria ad propagandum genus, et naturalis origo tunc formaretur. At e contrario, Deus initio monogamiam insituit ut in prima ratione ostendimus; non enim igitur polygamia secundum naturam.

Quintum argumentum sumi potest ex Ecclesiae consuetudine. Si enim polygamia Christianis licita esset, aliquod exemplum proferretur probatorum Christianorum, qui plures simul conjuges habuissent. Mirabile enim est, exempla patriarcharum, ut Lutherus dicit, semper fuisse libera, et licita: et tamen nullum probum virum nominari posse, qui in totis 1500. annis exempla illa imitatus cum laude fuerit.

Quid? quod non solum Christiani semper monogamiam coluerunt, sed etiam ethnici apud Romanos. Nam in jure civili ab imperatoribus gentilibus infamia nota, aliisque poenis polygami afficiuntur, ut patet ff. de his, qui notantur infamia leg. 1. item c. de incestis nuptiis, leg. cum qui. Aristoteles etiam tum in politicis, tum in utroque economico, monogamiam praecipit. Sed de his haectenus.

CAPUT XI.

Soleitur argumentum adversariorum, ex Patriarcharum exemplo ductum.

Sed argumentum solvendum est Lutheri, et Anabaptistarum, quod ab exemplo Abrahae, Jacob, David, aliorumque patriarcharum sumitur, quos et uxores multas habuisse, et simul Deo gratos, atque acceptos fuisse constat. Quod argumentum variis modis dissolvi solet.

Quidam enim docent, Patriarchas unam tantum uxorem legitimam habuisse, caeteras vero, concubinas eorum fuisse. Id quod probant, primum ex illis verbis Judaeorum Joan. VIII: *Nos ex fornicatione non sumus nati* (1); videntur enim significare voluisse Euthymio interprete, se non descendere ex Agar concubina Abrahae, sed ex legitima ejus uxore Sara.

Deinde, quia Scriptura passim concubinas appellat mulieres illas, quae praeter uxorem Patriarchis adhaerebant; neque filios earum haeredes fuisse docet, ut patet ex illis verbis Genes. XXV: *Dedit Abraham emeta, quae possiderat, Isaac; filiis autem concubinarum largitus est munera* (2).

Ultimo ex Patribus. Nam Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 4, cum factum Abrahae defendere vellet, qui ex ancilla filium quaesierat, vivente Sara uxore, tres affert excusationes. Prima est, quod eo tempore nondum adulterium lege prohibitum esset. Secunda, quod amore posteritatis, non ardore libidinis id fecerit, et de consensu uxoris, et tandem ejus rei poenitentiam egerit. Tertia, quod id egerit ad aliquid futurum significandum, juxta Apostolum ad Galat. IV.

Sanctus etiam Augustinus lib. II. contra adversarium Legis et Prophetarum cap. 9, lib. XXII. contra Faustum cap. 30. et lib. XVI. de Civit. Dei cap. 25, idem crimen Abrahae a Manichaeis objectum excusat, quod non libidine, sed prolis gratia, idque uxore cogente fecerit. Potuisset autem uno verbo crimen diluere, si existimasset Agar veram conjugem Abrahami fuisse.

Denique S. Leo epist. 92 ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. distinguit inter uxorem et concubinam, ac docet concubinam, non esse veram uxorem, ita ut si quis habens concubinam, ducat aliam in uxorem, ille non censetur duplicare conjugium: ponit autem exemplum de Sara, et Agar. Quare videtur sensisse, Agar non veram fuisse Abrahae conjugem.

Sed haec sententia est improbabilis, nec difficultatem solvit. Nam quidquid sit de Sara, et Agar, certe Lia, et Rachel duae verae conjuges erant Patriarchae Jacob, utraque enim libera erat, et utraque uxor perpetuo nominatur: et idem dici potest de Anna, et Phenenna uxoribus Helcanae, et aliis permultis.

Deinde, quis credat Patriarcham Abraham virum sapientissimum, et sanctissimum, imo parentem omnis sanctitatis, et in Scripturis ab Apostolis, et Prophetis, et ab ipso Christo semper cum honore nominatum, vel ignorasse adulterium esse peccatum, vel adigi potuisse consensu conjugis, aut alia ulla de causa, ad id perpetrandum, quod peccatum esse non ignoraret.

Adde, quod si non fuissent illae verae uxores Patriarcharum, oporteret dicere patriarchas non tantum semel, aut iterum ex humana fragilitate, sed toto fere vite tempore, idque palam, et ex professione peccasse: illas enim mulieres perpetuo, et publice retinebant.

Praeterea Deus ipse dicit Davidi, II Reg. XII: *Dedi uxores Domini tui in sinum tuum* (3): at quomodo, quaeso, Deus adulterii auctor esse potest?

Denique beatus Paulus ad Galat. IV. scribit, duos filios Abraham significasse duo Testamenta, sive duos populos; et sicut Abraham unum filium habuit ex libera, id est, Sara, alterum ex ancilla, id est, Agar, ita Deum habuisse duos populos, unum ex Synagoga serva, alterum ex Ecclesia libera. Significavit igitur Agar Synagogam. Ad Synagoga non fuit adulterina conjunctio Deo copulata, sed legitima; ergo et Agar, si vera est significatio, non fuit adultera concubina, sed legitima conjux Abrahae.

Neque argumenta illa concludunt; nam illud: *Nos ex fornicatione non sumus nati*, intelligi debet de fornicatione spirituali, quae est idololatria, non de fornicatione carnali, ut hunc locum S. Augustinus recte exponit: ideo enim illi addunt: Sed unum Patrem habemus Deum. Ac si dixissent: Nos non descendimus ex Gentibus idololatriis, qui cum multis Diis fornicantur, sed ex patriarchis unius Dei cultoribus.

Deinde idem patet ex verbis superioribus: supra enim dixerant, se Patrem habere Abraham, et inde concludunt postea, se non esse ex fornicatione; ita ut idem sit esse ex Abraham et non esse ex fornicatione. At si ageretur de fornicatione carnali, et per fornicationem intelligeretur conjunctio cum Agar, fuissent ex fornicatione, etiamsi fuissent ex Abraham. Si vero agatur de spirituali fornicatione, id est, de idololatria, verissime dicuntur non esse ex fornicatione, qui sunt ex Abraham,

(1) Joan. VIII, 41. — (2) Gen. XXV, 5. — (3) II Reg. XII, 8.